

Prof. dr hab. Janusz Maria Tylman
Dziedzina: sztuki filmowe i teatralne
Wydział Operatorski i Realizacji Telewizyjnej
Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa,
Telewizyjna I Teatralna im. Leona Schillera w Łodzi
Tel. +48 603 161 598

Łódź, 02. 08.2021 r.

R E C E N Z J A

rozprawy doktorskiej i dorobku artystycznego

mgr Grzegorza GAJEWSKIEGO

w związku z procedurą postępowania o nadanie stopnia doktora sztuki w dziedzinie sztuk filmowych i teatralnych, prowadzoną przez Szkołę Filmową im. Krzysztofa Kieślowskiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Informacje o Kandydacie :

Mgr Grzegorz Gajewski urodził się w Sanoku 21 grudnia 1958 r. Odbył studia w Instytucie Filologii Polskiej i Zakładzie Filmu i Telewizji Uniwersytetu Jagiellońskiego, które ukończył z tytułem magistra filologii polskiej i filmoznawstwa.

W latach 1985 – 1989 był studentem studiów doktoranckich w Zakładzie Filmu i Telewizji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Ocena dorobku artystycznego Kandydata :

Doktorant przedstawił obszerną dokumentację:

- swojej drogi twórczej, pracy zawodowej, kursów i szkoleń uzupełniających;

- osiągnięć artystycznych w latach 1990 – 2020r. Mgr Grzegorz Gajewski jest pomysłodawcą, scenarzystą, reżyserem, autorem dialogów, wielokrotnie producentem, kilkudziesięciu filmów dokumentalnych oraz cykli programów dokumentalnych emitowanych w TVP1, TVP Historia, TVP Polonia, bywał współautorem zdjęć do kilku realizowanych tematów;

- w 2011 r. otrzymał nagrodę „Błękitnego Dunaju” na Międzynarodowym Festiwalu Filmowym w Serbii za film „Bieszczady w siodle”;

- w 2013 r. zdobył III nagrodę (Serce Zagrzebia) w kategorii filmu dokumentalnego na Międzynarodowym Festiwalu Filmów Turystycznych w Chorwacji za film „Gdzie niedźwiedzie piwo warzą”;

- w 2014 r. jego film „Ballada o dwóch domach” był nominowany do nagrody im. Tadeusza Mazowieckiego;

- w 2017 r. publiczność biorąca udział w Festiwalu Filmowym „Spotkania z Historią” w Zamościu nagrodziła film „Szrajberka z Auschwitz” swoją nagrodą „Perła Renesansu”;
- w 2020 r. film pt. „Ostatni bój” został wyróżniony na Festiwalu Filmowym „Spotkania z historią” w Zamościu.

Ocena pracy doktorskiej:

Kandydat przedstawił do oceny DZIEŁO – film pt. „OSTATNI BÓJ” oraz rozprawę doktorską pt. „FIKCJA W SŁUŻBIE FAKTU”, będącą aneksem do inscenizowanego filmu dokumentalnego „OSTATNI BÓJ”. Promotorem pracy jest dr hab. Dariusz Pawelec, prof. Uniwersytetu Śląskiego.

Istotą rozprawy doktorskiej jest przedstawienie dzieła oryginalnego, pozwalającego na dalsze poszukiwania twórcze, rozwijające daną dziedzinę, dającą możliwość prezentacji drogi koncepcyjnej, decyzyjnej, pozwalającej na artystyczne rozwiązania realizowanych utworów.

Film „OSTATNI BÓJ” spełnia powyższe założenia. Autor przedstawia w nim wrześnie losy jednego z kilkudziesięciu pułków polskiej konnicy - 3 Pułku Strzelców Konnych im. Hetmana Polnego Koronnego Stefana Czarnieckiego z 1939 roku.

Mgr Grzegorz Gajewski konstruuje film w oparciu o przeprowadzone wywiady członków 3 Pułku Strzelców Konnych. Brak materiałów archiwalnych z września 1939 roku wyznaczył drogę realizacyjną filmu, inscenizację dokumentalną. Autor łączy w nim wypowiedzi świadków-uczestników:

- wówczas podporucznika Zbigniewa Makowieckiego,
- kaprała podchorążego Antoniego Ławrynowicza,
- starszego wachmistrza Cezarego Makarewicza,
- kaprała Wilhelma Bilewicza,
- Mariana Michniewicza – porucznika 5 Pułku Ułanów Zasławskich,
- Bernarda Wasilewskiego – kaprała 10 Pułku Ułanów Litewskich.

Idąc tropem tych wypowiedzi Autor w warstwę obrazową wprowadza ikonografię, grafikę, krótkie filmowe materiały archiwalne, przede wszystkim stara się odtworzyć wydarzenia i atmosferę tamtych dni scenami fabularyzowanymi. Ścieżka dźwiękowa zbudowana jest na wspomnianych wywiadach, dopełnianych komentarzem oraz dialogach fragmentów fabularyzowanych, uzupełnionych efektami i muzyką skomponowaną przez Igora Awdiejewa.

O założeniach reżyserskich, poszukiwaniu formy, która przybliżyłaby epizody z odległego czasu, o perypetiach, potyczkach rozbitej armii, która jeszcze chciała walczyć - mgr Grzegorz Gajewski szczegółowo pisze w części teoretycznej pracy doktorskiej.

Wstęp opracowania poświęcony jest wyjaśnieniu zamysłu realizacji inscenizowanego filmu dokumentalnego, który Autor określa jako „docudrama”. Kontynuuje swoje rozważania w rozdziale „Rozpoznanie bojem czyli w Granicy Fikcji”, które podsumowuje (str. 10) słowami: „... Jako autor dokumentalnego serialu „Wojownicy Czasu” opowiadającego o bitwach z różnych epok, ilustrowanymi historycznymi rekonstrukcjami, miałem pewność, że udział rekonstruktorów zbliży iluzję inscenizacji do rzeczywistości. Miałem więc wszelkie dane, by taki film powstał. Miałem historię, miałem wykonawców, a – przede wszystkim – miałem bohatera.”

Film „Ostatni bój” jest oparty głównie na wspomnieniach Pułkownika Zbigniewa Makowieckiego zarejestrowanych w 1990 roku w Londynie i w trakcie Zjazdu Kawalerzystów II RP - Szkoły

Podchorążych Kawalerii w Grudziądzu w 2010 roku. One stanowią trzon scenariusza, o czym w rozdziale „Szwolężer z wciętą talią, czyli bohater mimo woli” autor pisze: „...*Relacje kawalerzystów pojawiające się w filmie stanowią dopowiedzenie opowieści... Jednak to głównie wspomnienia pułkownika budują fabułę inscenizacji*”, w której w postać porucznika Makowieckiego wcieli się aktor Filip Bochenek.

Zainteresowanie reżysera tematami historycznymi jest wzbogacone Jego osobistą pasją, jaką jest jeździectwo (instruktor jeździectwa, sędzia III klasy Polskiego Związku Jeździeckiego, Akademicki v-ce mistrz Polski w skokach przez przeszkody w 1982r., chorąży kawalerii ochotniczej w barwach 8 Pułku Ułanów księcia Józefa Poniatowskiego). Nie może więc dziwić zainteresowanie tematami związane z polską konnicą. Stąd tytuł kolejnego rozdziału dysertacji „Ułan na widelcu czyli narodowy mit w praktyce”, w którym autor odwołuje się do przekazów w malarstwie, literaturze i przechodzi do X Muzy od okresu filmu niemego po czas międzywojenny. „... *Wśród wielu narodowych mitów, jakie zapewniają naszą zbiorową wyobraźnię, motyw jeźdźca – ułana, kawalerzysta jest jednym z najtrwalszych i najczęściej eksploatowanych w sztuce popularnej, także dziś. ...*”

W kolejnych rozdziałach zatytułowanych: „Ułan i dziewczyna, czyli polski romans narodowy” oraz „Esprit de corps, czyli tradycja zobowiązuje” Autor, między innymi, przytacza zrealizowane sceny, wyjaśnia zaproponowaną inscenizację połączoną w warstwie dźwiękowej z zapisem dokumentalnym wspomnień głównego bohatera - „... *powrót do sceny spotkania porucznika z dziewczyną ... choć trudno przy podobnym temacie ustrzec się banału i sentymentalizmu. Taki zapewne byłby jej wydźwięk, gdyby złożona została z samych inscenizowanych ujęć. Zabiegiem celowym było więc posłużenie się oryginałem – opowieścią pułkownika, który - komentując – okrasił ją autoironią i przywrócił autentyzm. ...*” .

Doktorant dzieli się swoim doświadczeniem reżyserskim i produkcyjnym związanym z wykorzystaniem grup rekonstrukcyjnych w organizowaniu, budowaniu, inscenizowaniu przestrzeni obrazowej filmu „*Kawalerzyści ochotnicy... przyjęli barwy pułku, którego dawni żołnierze wciąż żyli... Dla nich wcielenie się w swych antenatów w powstającym filmie o historii pułku było sprawą honoru... Ze zrozumieniem przyjmowali każdą informację o powtórzeniu akcji, a po każdym dublu wracali do szyku w wyznaczone miejsce, aby czekać na kolejne polecenie...*”.

Mgr Grzegorz Gajewski wnikliwie opisuje problemy, z jakimi borykał się w trakcie realizacji niskobudżetowego filmu, tzn. skompletowania obsady – doprowadzenia do współpracy aktorów zawodowych z amatorami – jeźdźcami, konstruowania dialogów, organizacji inscenizacji podporządkowanej wymogom scenariusza, oraz dbanie o niezagubienie „hierarchii panującej w wojsku”, stałe dążenie i poszukiwanie wiarygodności budowanych scen.

Doktorant szczerze dzieli się swoimi wątpliwościami reżyserskimi, opisując drogę do pokonania narastających trudności realizacyjnych. „...*Ostatni bój, film o etosie polskiej jazdy, jest obrazem usianym sytuacjami, w których jako reżyser i historyk amator starałem się oddać stosunki panujące w pułku kawalerii...*”.

W rozdziale „Chłopcy malowani, czyli pożytek ze storyboardu” Autor podkreśla rolę, jaką spełnił scenorys opracowany przez Niego opisując to słowami: „... *Dla mnie, reżysera o niewielkim doświadczeniu w realizacji dużych scen, w których operuje się setkami statystów, kilkudziesięcioma, nie zawsze posłusznymi końmi... wyczelowane w ciszy gabinetu rysunki ... Miały pomóc uzmysłwić ekipie wizualny zamysł reżysera bez straty czasu na tłumaczenia na planie...*”.

W kolejnych częściach przedstawionego opracowania Doktorant wiele miejsca poświęca opisowi aranżacji scenograficznej, wykorzystania efektów świetlnych i pirotechnicznych dla zamaskowania „współczesności” plenerów, będących tłem w inscenizowanych scenach.

Podjęty przez mgr Grzegorza Gajewskiego temat filmu był, pod względem realizacyjnym, przedsięwzięciem trudnym. Niski budżet, skromne środki inscenizacyjne, ograniczona technika zdjęciowa i oświetleniowa, niedoświadczona ekipa wykonawców nie pozwoliły na stworzenie utworu unikatowego, ale należy docenić jego walory poznawcze, historyczne, informacyjne a na uwagę zasługują również odnalezienie świadków, którzy przybliżają odbiorcy epizody września 1939 roku.

Konkluzja

Kandydat wykazuje się ogólną wiedzą teoretyczną oraz opanowanie warsztatu, który ma zastosowanie w części teoretycznej rozprawy doktorskiej. Dzieło będące przedmiotem postępowania, tj. film pt. „Ostatni bój” oraz rozprawa teoretyczna pt. „Fikcja w służbie faktu” spełniają kryteria, określone w art. 186.1. ustawy Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce z dnia 20 lipca 2018 roku.

Biorąc pod uwagę powyższe oraz dotychczasowy przebieg telewizyjnej pracy twórczej i zawodowej Kandydata popieram wniosek Szkoły Filmowej im. Krzysztofa Kieślowskiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach o nadanie Panu Grzegorzowi Gajewskiemu stopnia doktora sztuki w dziedzinie sztuk filmowych i teatralnych oraz wnioskuję o dalsze procedowanie.

Prof. dr hab. Janusz Maria Tylman

